

Educació en Valors Cívics i Ètics

Segon curs de l'ESO

Dossier de textos filosòfics

Projecte Filosofia 11-18

IRS
Rubió
i Ors

Institut Rubió i Ors
L'Hospitalet de Llobregat

DOSSIER DE TEXTOS FILOSÒFICS — 2n ESO

EVCE · Projecte Filosofia 11–18

Versió ampliada

PRIMER TRIMESTRE

QUI SOC? — Identitat, consciència, persona i llibertat

Sessió 1 — Conèixer-se un mateix

Plató — *Apologia de Sòcrates*, 38a

Adaptació didàctica.

Sòcrates considera que una vida humana no consisteix simplement a viure, sinó també a examinar com vivim. Per això conversa amb altres persones sobre la justícia, la virtut i el bé, i els pregunta quines raons tenen per defensar allò que pensen. Aquest examen també s'ha d'aplicar a un mateix. Podem creure que sabem què volem o quina mena de persones som i, tanmateix, estar equivocats. Reconèixer la pròpia ignorància no és un fracàs: pot ser el primer pas per començar a pensar. Per això, per a Sòcrates, preguntar-se per la pròpia vida és una activitat filosòfica fonamental.

COMPRENC: Per què reconèixer que no sabem una cosa pot ser un progrés?

PENSO: Podem estar equivocats sobre nosaltres mateixos? Posa'n un exemple i argumenta.

Sessió 2 — Què és una persona?

John Locke — *Assaig sobre l'enteniment humà*, II, XXVII, §9

Adaptació didàctica fidel.

Locke anomena persona un ésser pensant i intel·ligent, capaç de raonar i reflexionar i de considerar-se a si mateix com el mateix ésser en diferents moments i llocs. Aquesta capacitat és possible gràcies a la consciència, que acompanya els nostres pensaments i ens permet reconèixer-los com a propis. Per això, ser persona no significa simplement tenir un determinat cos. La qüestió és si existeix un subjecte capaç de pensar i de saber que és ell mateix qui pensa. Aquesta definició obre una pregunta important: si un ésser no humà pogués pensar, reflexionar i reconèixer-se a si mateix, hauríem de considerar-lo també una persona?

COMPRENC: Quines tres capacitats associa Locke al concepte de persona?

PENSO: Un robot realment conscient podria ser una persona? Justifica la resposta.

Sessió 3 — Soc el meu cos?

René Descartes — *Meditacions metafísiques*, II

Adaptació didàctica.

Descartes es pregunta què pot saber amb absoluta seguretat sobre ell mateix. El cos sembla una resposta evident: tenim mans, ulls, braços i ocupem un lloc a l'espai. Però els sentits alguna vegada ens han enganyat, i fins i tot quan somiem podem creure que tenim davant nostres coses que en realitat no existeixen. Per això Descartes intenta imaginar que tot allò que creu saber sobre el seu cos podria ser posat en dubte. Tanmateix, mentre està dubtant, hi ha alguna cosa que continua succeint: està pensant. Això obre un problema: allò que som depèn fonamentalment del cos o del subjecte que pensa?

COMPRENC: Per què Descartes pot posar en dubte el coneixement del seu cos?

PENSO: Si el teu cos canviés completament però conservessis tots els teus records i pensaments, continuaries sent tu?

Sessió 4 — Soc la meva ment?

René Descartes — *Meditacions metafísiques*, II

Adaptació didàctica.

Descartes porta el dubte tan lluny com pot. Imagina fins i tot que podria existir un poderós enganyador que el fes equivocar-se sobre tot. Però descobreix que aquest mateix engany té un límit. Perquè algú pugui enganyar-lo, Descartes ha d'existir d'alguna manera. I perquè pugui dubtar, ha d'estar pensant. Per tant, mentre pensa, no pot dubtar que existeix com a ésser que pensa. Aquesta és la primera certesa que troba. Però encara queda una qüestió oberta: demostrar que existeixo quan penso és suficient per demostrar que soc només una ment i no també un cos?

COMPRENC: Completa: **dubto** → _____ → **existeixo**.

PENSO: Què demostra exactament l'argument de Descartes? Què no demostra encara?

Sessió 5 — Què és la consciència?

John Locke — *Assaig sobre l'enteniment humà*, II, XXVII, §9

Adaptació didàctica.

Per a Locke, la consciència està vinculada al pensament: quan pensem, podem adonar-nos que som nosaltres els qui estem pensant. No experimentem simplement una successió d'idees, sensacions o records, sinó que podem reconèixer algunes d'aquestes experiències com a nostres. Aquesta capacitat permet que una persona es consideri a si mateixa com el mateix subjecte. Per això la consciència té un paper fonamental en la seva concepció de la persona. Però la idea planteja preguntes difícils. Un animal que experimenta dolor sap que és ell qui el pateix? Un nadó té consciència? I podria arribar a tenir-la una màquina?

COMPRENC: Quina funció atribueix Locke a la consciència?

PENSO: Què necessaries observar per pensar que un animal és conscient?

Sessió 6 — Continuo sent jo?

John Locke — *Assaig sobre l'enteniment humà*, II, XXVII, §§9–10

Adaptació didàctica.

Al llarg de la vida canviem profundament. El nostre cos creix, les nostres idees canvien i adquirim experiències que abans no teníem. Malgrat això, normalment pensem que continuem sent la mateixa persona. Locke intenta explicar aquesta continuïtat a través de la consciència. Una persona pot reconèixer com a pròpies experiències que van tenir lloc en moments diferents i relacionar-les amb el subjecte que és ara. Així, la identitat personal no consisteix simplement a conservar exactament el mateix cos o les mateixes característiques. Consisteix, almenys en part, en la continuïtat que la consciència estableix entre diferents moments de la nostra vida.

COMPRENC: Com explica Locke que continuem sent la mateixa persona malgrat canviar?

PENSO: Què ha canviat en tu des dels cinc anys i què et permet afirmar que continues sent tu?

Sessió 7 — Memòria i identitat

John Locke — *Assaig sobre l'enteniment humà*, II, XXVII, §§9–13

Adaptació didàctica.

Si puc recordar una experiència passada com una experiència meva, la meva consciència connecta aquell moment amb la persona que soc ara. Aquesta idea permet a Locke explicar una part important de la identitat personal. Però també origina una dificultat. Ningú recorda tot el que ha fet. Hem oblidat gran part de la nostra infància i fins i tot moltes coses que vam fer fa pocs dies. Si la memòria fos l'únic criteri de la identitat, semblaria que les accions oblidades ja no serien nostres. Per això podem preguntar-nos si la memòria és suficient per explicar completament què fa que una persona continuï sent ella mateixa.

COMPRENC: Quin problema apareix si relacionem massa estretament memòria i identitat?

PENSO — OBJECTA: Si has oblidat completament una acció que vas fer, deixa de ser una acció teva?

Sessió 8 — Ens convertim en allò que fem

Aristòtil — *Ètica nicomàquea*, II, 1, 1103a14–1103b25

Adaptació didàctica.

Aristòtil considera que el caràcter no està completament determinat des del naixement. Les nostres disposicions es formen mitjançant les accions que repetim. Aprenem una activitat practicant-la i, de manera semblant, adquirim determinades qualitats morals actuant d'una determinada manera. Fent repetidament accions justes podem arribar a ser persones justes; actuant de manera valenta podem formar un caràcter valent. Això significa que les nostres decisions no només produeixen efectes externs. També ens transformen a nosaltres mateixos. Cada acció contribueix, en alguna mesura, a construir els hàbits i el caràcter des dels quals actuarem en el futur.

COMPRENC: Quina relació estableix Aristòtil entre acció, hàbit i caràcter?

PENSO: Podem ser responsables de la persona en què ens anem convertint?

Sessió 9 — Som lliures?

Aristòtil — *Ètica nicomàquea*, III, 1, 1110a–1111b

Adaptació didàctica.

No totes les nostres accions es produeixen en les mateixes condicions. Algunes les realitzem perquè les hem escollit; altres tenen lloc sota una pressió molt forta, per ignorància o fins i tot contra la nostra voluntat. Aristòtil estudia aquestes diferències perquè són importants quan jutgem moralment una persona. Una

acció realitzada deliberadament no sembla igual que una acció produïda sota una amenaça greu. Però també existeixen casos intermedis en què continuem escollint, encara que les circumstàncies limitin molt les opcions. Per això la llibertat pot ser més complexa que simplement poder fer «el que vulguem».

COMPRENC: Quins factors poden limitar la voluntarietat d'una acció?

PENSO: La llibertat és una qüestió de tot o res, o pot tenir graus?

Sessió 10 — Llibertat i responsabilitat

Aristòtil — *Ètica nicomàquea*, III, 1–5

Adaptació didàctica.

Normalment elogiem o culpem una persona sobretot per aquelles accions que considerem voluntàries. Si algú produeix un resultat sense saber una circumstància essencial, o si actua sota una coacció extraordinària, el nostre judici pot canviar. Això mostra que responsabilitat i llibertat estan relacionades. Però la relació no sempre és senzilla: una persona pot haver contribuït prèviament a crear les circumstàncies en què després actua. També podem adquirir voluntàriament hàbits que més endavant condicionen les nostres decisions. Per això determinar fins a quin punt som responsables exigeix examinar no només el resultat, sinó també com hem arribat a actuar.

COMPRENC: Per què no podem jutjar una acció només pel resultat?

PENSO: Una persona és responsable d'una mala acció que fa «per costum»?

Sessió 11 — Qui soc? Locke i Aristòtil

Síntesi a partir de Locke i Aristòtil

Locke ens convida a buscar la identitat personal en la continuïtat de la consciència: podem reconèixer determinats pensaments i experiències passades com a nostres. Aristòtil, en canvi, ens ajuda a pensar la identitat des del caràcter que anem construint mitjançant les nostres accions i hàbits. Les dues perspectives no han de ser necessàriament incompatibles. Podem preguntar-nos si ser qui som depèn tant de recordar i reconèixer la nostra història com de la manera en què hem après a actuar. El problema filosòfic apareix quan intentem determinar quin d'aquests elements és més fonamental: cos, memòria, consciència o caràcter.

COMPRENC: Quina aportació diferent fan Locke i Aristòtil?

PENSO: Tria **cos, memòria, consciència o caràcter** com a criteri principal d'identitat. Argumenta i formula una objecció.

SEGON TRIMESTRE

COM SÉ QUE TINC RAÓ? — Veritat, coneixement i argumentació

Sessió 12 — Opinió i coneixement

Plató — *Menó*, 97a–98a

Adaptació didàctica.

Sòcrates planteja al *Menó* que una opinió vertadera pot conduir-nos correctament, fins i tot quan no sabem explicar per què és vertadera. Algú podria indicar correctament el camí cap a una ciutat perquè l'ha encertat o perquè ho creu sense una justificació suficient. En aquell cas arribarem igualment al lloc correcte. Però aquesta opinió és menys estable que el coneixement. Per a Plató, quan podem donar una explicació racional que «lliga» la creença i mostra per què és correcta, disposem d'alguna cosa superior a una simple opinió vertadera. Tenir raó, per tant, no sempre significa saber.

COMPRENC: Quina diferència hi ha entre opinió vertadera i coneixement?

PENSO: Pots encertar una resposta sense saber-la? Posa'n un exemple.

Sessió 13 — Què és la veritat?

Aristòtil — *Metafísica*, IV, 7, 1011b25–27

Adaptació didàctica a partir de la formulació aristotèlica.

Aristòtil relaciona la veritat i la falsedat amb allò que afirmem sobre la realitat. Si diem que existeix una cosa que no existeix, o neguem allò que realment és, la nostra afirmació és falsa. En canvi, una afirmació és vertadera quan diu d'allò que és que és i d'allò que no és que no és. Això significa que la veritat no depèn simplement de la força amb què defensem una idea. Tampoc una afirmació es converteix en vertadera perquè molta gent hi estigui d'acord. Una creença pot ser molt popular i, tanmateix, no correspondre amb allò que realment passa.

COMPRENC: De què depèn la veritat segons aquest plantejament?

PENSO: Pot tota una societat estar equivocada sobre alguna cosa? Explica'n un cas possible.

Sessió 14 — Podem confiar en els sentits?

Descartes — *Meditacions metafísiques, I*
Adaptació didàctica.

Moltes de les coses que Descartes considera vertaderes provenen dels sentits. Veiem objectes, escoltem sons i toquem les coses que ens envolten. Però també sabem que els sentits poden enganyar-nos: un objecte llunyà pot semblar més petit, una il·lusió pot fer-nos veure moviment on no n'hi ha, i en un somni podem creure que percebem una realitat que no existeix. Descartes no conclou simplement que els sentits siguin sempre falsos. La seva pregunta és més exigent: si alguna vegada ens enganyen, poden proporcionar per si sols una certesa absoluta?

COMPRENC: Què conclou i què **no** conclou Descartes sobre els sentits?

PENSO: Que una font pugui equivocar-se significa que no l'hem d'utilitzar mai?

Sessió 15 — Per què dubta Descartes?

Descartes — *Meditacions metafísiques, I*
Adaptació didàctica.

Descartes no dubta perquè vulgui quedar-se sense cap coneixement. El seu objectiu és precisament el contrari: vol descobrir si existeix alguna creença tan segura que no pugui ser posada racionalment en dubte. Per fer-ho decideix examinar les bases de les seves creences. No necessita demostrar una per una que totes són falses; és suficient trobar un motiu raonable de dubte en els fonaments dels quals depenen. El dubte és, per tant, una eina provisional. Descartes destrueix provisionalment les certes insegures perquè espera descobrir després un fonament més sòlid per al coneixement.

COMPRENC: Per què el dubte cartesà és un **mètode**?

PENSO: Quina diferència hi ha entre «dubtar de tot perquè res no és segur» i «dubtar per trobar una certesa»?

Sessió 16 — Què compta com a evidència?

David Hume — *Investigació sobre l'enteniment humà, secció X*
Adaptació didàctica.

Quan una persona ens explica que ha passat alguna cosa, podem tenir una raó per creure-la, però el seu testimoni no converteix automàticament l'afirmació en vertadera. Hume ens convida a comparar les evidències. Hem de considerar si la persona acostuma a ser fiable, si tenia possibilitat de conèixer els fets, si altres testimonis independents coincideixen i si existeixen proves que confirmin allò que explica. Com més extraordinària sigui una afirmació, més important serà examinar la força de les proves que la sostenen. Creure racionalment no significa desconfiar sempre, sinó ajustar la nostra confiança a les evidències disponibles.

COMPRENC: Quins factors hauríem d'examinar davant d'un testimoni?

PENSO: «Ho he vist en un vídeo» és una bona prova? De què dependria?

Sessió 17 — Què és un argument?

Aristòtil — *Analítics primers*, I, 1, 24b18–22

Adaptació didàctica.

Un argument no és simplement una afirmació seguida d'una altra. En un raonament, partim d'una o més afirmacions que funcionen com a premisses i intentem mostrar que, si les acceptem, tenim raons per acceptar també una conclusió. Per això és important distingir allò que l'argument dona com a punt de partida d'allò que pretén demostrar. També hem d'examinar si la conclusió està realment relacionada amb les premisses. Podem escriure moltes frases correctes i, tanmateix, no haver construït cap argument si no existeix una connexió racional entre elles.

COMPRENC: Quina diferència hi ha entre premissa i conclusió?

PENSO: Escriu tres frases sobre un mateix tema que **no** formin un argument i transforma-les després en un argument.

Sessió 18 — Premisses i conclusió

Tradició lògica aristotèlica

Un exemple clàssic de raonament afirma que tots els éssers humans són mortals i que Sòcrates és un ésser humà. Si acceptem aquestes dues premisses, podem concloure que Sòcrates és mortal. La conclusió no apareix simplement perquè sí: depèn de la relació entre les dues afirmacions anteriors. Aquest exemple permet veure l'estructura d'un argument amb especial claredat. També mostra que, quan

analitzem un raonament, hem de preguntar què s'està donant per acceptat i què s'intenta demostrar a partir d'això.

COMPRENC: Identifica **P1**, **P2** i **C**.

PENSO: Construeix un argument diferent que tingui dues premisses i una conclusió.

Sessió 19 — Pot ser correcte un argument amb premisses falses?

A partir de la lògica aristotèlica

Imagina aquest argument: «Tots els gats poden volar; Mixeta és un gat; per tant, Mixeta pot volar». Sabem que la primera premissa és falsa. Tanmateix, hi ha alguna cosa interessant en l'estructura del raonament: si fos veritat que tots els gats poden volar i fos veritat que Mixeta és un gat, aleshores la conclusió se seguiria de les premisses. Això ens obliga a distingir dues preguntes diferents. Una és si les premisses són vertaderes. L'altra és si la conclusió està correctament relacionada amb les premisses. Un bon pensador ha d'examinar totes dues coses.

COMPRENC: Què falla en l'exemple i què funciona?

PENSO: Per què no és suficient comprovar només que un argument «sona lògic»?

Sessió 20 — Atacar la persona

A partir d'Aristòtil, *Refutacions sofisticades*

Adaptació didàctica.

En una discussió podem donar la impressió que hem refutat una idea sense haver examinat realment l'argument. Imaginem que algú defensa que hauríem de reduir els residus de l'institut i una altra persona respon: «Tu no pots parlar d'això perquè ets molt desordenat». Potser és cert que la primera persona és desordenada, però aquesta informació no demostra que la seva proposta sigui falsa. L'atac s'ha dirigit contra qui parla i no contra les raons que ha presentat. Pensar críticament exigeix separar, sempre que sigui possible, la qualitat d'un argument de les característiques personals de qui el defensa.

COMPRENC: Per què atacar la persona no refuta necessàriament la seva idea?

PENSO: Inventa un *ad hominem* i transforma'l després en una crítica real de l'argument.

Sessió 21 — La majoria té raó?

Plató — *Critó*, 46b–48a

Adaptació didàctica.

Sòcrates es troba davant d'una decisió molt important i els seus amics li recorden què pensarà la majoria. Però ell respon que no hem de preocupar-nos simplement del nombre de persones que defensen una opinió. En qüestions en què existeix coneixement especialitzat, solem escoltar qui té bones raons i competència, no qualsevol opinió per igual. Això no significa que la majoria no sigui important políticament. Significa que una afirmació no es converteix en vertadera només perquè moltes persones la comparteixin. La veritat d'una idea i la manera democràtica de prendre una decisió són problemes relacionats, però diferents.

COMPRENC: Què rebutja Sòcrates sobre l'opinió de la majoria?

PENSO: Si la majoria no determina la veritat, per què hem de votar en una democràcia?

Sessió 22 — Com sé que tinc raó?

Síntesi: Plató, Descartes, Hume i Aristòtil

Plató ens ha fet distingir entre tenir una opinió correcta i comprendre per què és correcta. Descartes ens ha mostrat que podem examinar críticament els fonaments de les nostres creences. Hume ens recorda que la confiança que dipositem en una afirmació ha de guardar relació amb les evidències disponibles. I la tradició lògica aristotèlica ens ajuda a estudiar com unes premisses poden donar suport a una conclusió. Cap d'aquestes eines garanteix que mai ens equivocarem. Però totes ens permeten substituir la simple seguretat subjectiva per una pregunta filosòficament més important: **quines raons tinc per pensar que això és veritat?**

COMPRENC: Relaciona cada autor amb la seva aportació.

PENSO: Formula **tres controls** que hauries d'aplicar abans de dir «sé que això és veritat».

TERCER TRIMESTRE

COM HEM DE VIURE? — Ètica, justícia i responsabilitat

Sessió 23 — Què és una acció moral?

Aristòtil — Ètica nicomàquea, II–III

Adaptació didàctica.

No totes les decisions que prenem semblen tenir la mateixa importància moral. Escollir entre dues samarretes normalment no planteja un problema sobre el bé i el mal, mentre que decidir si complim una promesa, ajudem una persona o provoquem deliberadament un perjudici sí que pot fer-ho. Per a Aristòtil, l'ètica està vinculada a les nostres accions i a la mena de persona que anem construint a través d'elles. Les decisions morals afecten altres persones, expressen el nostre caràcter i contribueixen a formar-lo. Per això preguntar què hem de fer també implica preguntar com volem viure i en quina mena de persona volem convertir-nos.

COMPRENC: Per què no totes les decisions tenen la mateixa rellevància moral?

PENSO: Proposa una decisió moralment neutra i una de moralment important. Explica la diferència.

Sessió 24 — Som responsables del que fem?

Aristòtil — Ètica nicomàquea, III, 1, 1110a–1111b

Adaptació didàctica.

Aristòtil distingeix entre accions voluntàries i involuntàries perquè considera que aquesta diferència afecta la responsabilitat. Si algú causa un dany deliberadament, sembla raonable jutjar-lo d'una manera diferent de qui produeix el mateix resultat accidentalment. La coacció i la ignorància d'una circumstància essencial també poden modificar el nostre judici. Però no qualsevol ignorància ens disculpa automàticament: de vegades una persona podria haver sabut allò que tenia obligació de conèixer. Així, atribuir responsabilitat exigeix examinar l'acció, la intenció, el coneixement i les circumstàncies en què s'ha produït.

COMPRENC: Quins factors hem d'examinar abans d'atribuir responsabilitat?

PENSO: És sempre veritat que «si no ho sabia, no és culpa meva»? Argumenta.

Sessió 25 — Aristòtil: què significa viure bé?

Aristòtil — Ètica nicomàquea, I, 7, 1097b22–1098a20

Adaptació didàctica.

Quan Aristòtil parla de felicitat no pensa simplement en una emoció agradable o en passar-s'ho bé durant unes hores. La felicitat és una característica d'una vida

considerada en conjunt. Una persona viu bé quan desenvolupa adequadament les seves capacitats humanes i actua d'acord amb les virtuts. Això explica que una vida plena pugui contenir esforços, dificultats i moments desagradables. El plaer pot formar part d'una vida bona, però no és suficient per definir-la. La pregunta «soc feliç?» es transforma així en una qüestió més profunda: **estic vivint d'una manera que val la pena considerar bona?**

COMPRENC: Quina diferència hi ha entre plaer momentani i *eudaimonia*?

PENSO: Una persona pot sentir molt plaer i, tanmateix, viure malament? Argumenta.

Sessió 26 — Epicur: escollir els plaers

Epicur — *Carta a Meneceu*, §§129–130

Adaptació didàctica.

Epicur considera el plaer important per a la felicitat, però això no significa que hàgim de perseguir qualsevol plaer immediat. Algunes coses agradables poden produir després conseqüències doloroses, mentre que determinats esforços o dificultats poden proporcionar-nos un bé més gran. Per això una persona prudent compara els efectes de les seves decisions. També aprèn a distingir entre desigs que realment necessita satisfer i desigs que poden créixer indefinidament sense fer-la més feliç. La vida agradable que defensa Epicur, per tant, no consisteix en l'excés, sinó en aprendre a escollir racionalment els plaers i els desigs.

COMPRENC: Per què Epicur no recomana satisfer qualsevol desig?

PENSO — RELACIONA: En què s'assemblen i en què es diferencien Aristòtil i Epicur sobre la vida bona?

Sessió 27 — Kant: actuar per deure

Immanuel Kant — *Fonamentació de la metafísica dels costums*, secció I

Adaptació didàctica.

Dues persones poden realitzar exactament la mateixa acció externa per motius molt diferents. Un comerciant pot tractar honestament els clients perquè considera que és el seu deure, però també pot fer-ho només perquè té por de perdre diners si descobreixen que enganya. Per a Kant aquesta diferència és moralment important. No n'hi ha prou a preguntar què ha passat després de l'acció; també hem d'examinar el principi segons el qual la persona ha decidit actuar. L'acció moral no hauria de dependre simplement del benefici particular

que esperem obtenir. Això ens obliga a pensar quines normes podríem defensar racionalment per a qualsevol persona.

COMPRENC: Per què dues accions externament iguals poden tenir diferent valor moral per a Kant?

PENSO: Retornar una cartera només perquè hi ha una càmera és actuar moralment bé?

Sessió 28 — Bentham i Mill: les conseqüències

Jeremy Bentham — *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, I; **J. S. Mill** — *Utilitarianism*, II
Adaptació didàctica.

L'utilitarisme ens proposa mirar les conseqüències de les nostres decisions sobre els éssers afectats. Una acció no ha de ser jutjada només perquè segueixi una norma o perquè qui l'ha feta tingui una determinada intenció. També hem de preguntar si produeix benestar o patiment i quantes persones en resulten afectades. Bentham desenvolupa aquest criteri a partir de la utilitat, i Mill intenta explicar amb més detall què significa la felicitat humana. Aquesta perspectiva té molta força perquè ens obliga a considerar els efectes reals de les nostres decisions. Però també planteja un problema: podria estar justificat perjudicar una persona si això beneficiés moltes altres?

COMPRENC: Quin criteri utilitza l'utilitarisme per jutjar una acció?

PENSO — OBJECTA: Podria la felicitat de la majoria justificar una injustícia contra una minoria?

Sessió 29 — Què és la justícia?

Aristòtil — *Ètica nicomàquea*, V, 3, 1131a10–30
Adaptació didàctica.

Aristòtil relaciona la justícia distributiva amb una forma d'igualtat, però això no significa necessàriament repartir exactament el mateix a tothom. En alguns casos considerem just tenir en compte diferències entre les persones. El problema consisteix a determinar quines diferències són pertinents. La necessitat, el mèrit, l'esforç o altres criteris poden conduir a repartiments diferents. Per això la justícia no consisteix simplement a dividir una quantitat en parts iguals. Exigeix poder justificar per què persones iguals en els aspectes rellevants han de ser

tractades igualment i per què, en alguns casos, una diferència de tracte pot ser raonable.

COMPRENC: Per què justícia no significa sempre «el mateix per a tothom»?

PENSO: Quatre persones necessiten un mateix recurs i només n'hi ha dos. Proposa un criteri just i defensa'l.

Sessió 30 — Rawls: el vel d'ignorància

John Rawls — *A Theory of Justice*, §§3–4 i §24

Adaptació didàctica.

Rawls ens proposa imaginar que hem d'escollir els principis fonamentals d'una societat sense saber quin lloc hi ocuparem. No sabem si naixerem en una família rica o pobre, quines capacitats tindrem, quina posició social ocuparem ni quines creences personals desenvoluparem. Aquesta situació imaginària rep el nom de «vel d'ignorància». Com que ningú sap si les regles l'afavoriran o el perjudicaran personalment, resulta més difícil dissenyar-les simplement en benefici propi. L'experiment intenta descobrir quins principis de justícia podrien acceptar persones lliures i racionals quan no poden saber per endavant quina posició els tocarà.

COMPRENC: Quina funció té el vel d'ignorància?

PENSO: Quina norma de l'institut canviaries si haguessis de decidir-la sense saber si series professor, alumne o director?

Sessió 31 — Hem d'obeir una llei injusta?

Plató — *Critó*, 50a–54d

Adaptació didàctica.

Sòcrates ha estat condemnat i els seus amics li ofereixen la possibilitat d'escapar de la presó. Per pensar què ha de fer, imagina que les lleis d'Atenes li pregunten si és just destruir l'autoritat de les normes quan una decisió concreta no ens agrada. Sòcrates ha viscut durant anys a la ciutat i ha acceptat els beneficis del seu ordre jurídic. Però el problema no desapareix: què passa quan una decisió és injusta? I què passaria si fos la mateixa llei la que produís una injustícia greu? El diàleg obliga a pensar la tensió entre obediència, llei, justícia i responsabilitat ciutadana.

COMPRENC: Quin conflicte filosòfic afronta Sòcrates?

PENSO — OBJECTA: Hi ha situacions en què desobeir una llei pot ser moralment obligatori?

Sessió 32 — Jonas: responsabilitat envers el futur

Hans Jonas — *El principi de responsabilitat*, cap. I

Adaptació didàctica.

Durant gran part de la història, moltes accions humanes tenien conseqüències limitades en l'espai i en el temps. La tecnologia moderna ha canviat aquesta situació. Les nostres decisions poden transformar ecosistemes, modificar les condicions de vida de grans poblacions i produir efectes que continuaran existint molt després de la nostra mort. Jonas considera que aquest nou poder exigeix ampliar també la responsabilitat moral. No podem preguntar-nos només si una acció beneficia les persones que viuen avui. Hem de pensar si preserva les condicions que faran possible una vida humana digna en el futur. Tenir més poder significa també assumir obligacions més grans.

COMPRENC: Per què la tecnologia modifica, segons Jonas, l'abast de la responsabilitat?

PENSO: Podem perjudicar moralment persones que encara no han nascut? Justifica-ho.

Sessió 33 — Com hem de viure?

Síntesi: Aristòtil, Kant, Bentham-Mill i Rawls

Aristòtil ens convida a pensar les decisions des de la mena de persona que construïm i des d'una vida orientada a la virtut. Kant posa l'accent en el principi segons el qual actuem i ens pregunta si podem defensar racionalment aquella norma més enllà del nostre interès particular. Bentham i Mill ens obliguen a considerar les conseqüències de les accions sobre el benestar dels afectats. Rawls, finalment, ens ajuda a pensar si les normes i institucions distribueixen de manera justa drets, oportunitats i càrregues. Aquestes perspectives poden coincidir en alguns casos i entrar en conflicte en d'altres. Filosofar moralment exigeix poder comparar-les i donar raons per preferir una resposta.

COMPRENC: Relaciona **caràcter — deure — conseqüències — justícia** amb les quatre perspectives.

PENSO — PRODUCCIÓ FINAL: Què és més important per decidir què hem de fer: **caràcter, deure, conseqüències o justícia**? Defensa una posició, utilitza un exemple i formula una objecció.

